

Diplomitöö

370261

E. V.

TARTU ÜLIKOOLI
ÜIGUSTEADUSKOND

19^{IV} 1924

N° 192

TARTU

M E R E D E W A B A D U S .

Kirjalik töö I järgu diplomii saamiseks

Martin Grossholm.

Act

2602.

Käesoleva töö peamised feldi lahendused
ilmselge, merede vabaduse kirjanduse kohta,
on võimalik tutvustada sellekohase kirjandusega
ja on ladusasti kirjandatud. Arvan et
töö kui kandidaadi töö tuleb rahuldavaks
pidada.

prof. N. Niin
F. Korsmaa

2. mail 1924.

Grossholm, Martin

M E R E D E W A B A D U S .

S I S U .

E e l s ö n a .

I. Ajalooline ülevaade.

Merede wabaduse juriidiline arenemine aja jooksul.

II. Dogmaatiline juurdlemine.

1. Merede wabaduse printsiip kui rahvusvahelise õiguse norm.
2. Merede wabaduse edasipüsimine ilmasõja sündmuste peale waatanata.
3. Merede wabaduse mõiste juurdlemine
4. Merede wabaduse printsiibi põhjendamine
5. Merede wabaduse põhimõtte praegu makswa rahvusvahelise õiguse järele rahu- ja sõjaajal.

III. Merede wabadus kui poliitiline nõue.

L ö p u s ö n a .

K i r j a n d u s,

mida töö kokkuseadmisel on käsitatud ja millest üksikud väljawõtted on toodud.

BONFILS, Lehrbuch des Völkerrechts, Berlin 1904.

Van CALKER, Das Problem der Meeresfreiheit und die deutsche Völkerrechtspolitik, Jena 1917.

ELTZBACHER, Totes u. lebendes Völkerrecht, München 1916.

HEFFTER, Das europäische Völkerrecht der Gegenwart, Berlin 1888.

LAMMASCH, Das Völkerrecht nach dem Kriege, Kristiania 1917.

V. LISZT, Das Völkerrecht systematisch dargestellt, 11. Aufl. 1921.

RADNITZKY, Meeresfreiheit und Meeresgemeinschaft, Tübingen 1907.

RIVIER, Lehrbuch des Völkerrechts, Stuttgart 1899.

ROSENDAUM, Der Vertrag von Versailles Inhalt u. Wirkung, Leipzig 1921.

STIER-SOMLO, Die Freiheit der Meere u. das Völkerrecht, Leipzig 1917.

STOERK, Handbuch des Völkerrechts, 1887.

STRUPP, Grundzüge des positiven Völkerrechts, Bonn 1921.

TRIEPEL, Die Freiheit der Meere u. der künftige Friedensschluss, Berlin 1917.

ULLMANN, Völkerrecht, Tübingen 1908.

WEHRBERG, Das Seekriegsrecht in Stier-Somlo, Handbuch d. Völkerrechts, Stuttgart 1915.

Peale seda weel Eesti ja wäljamaa ajalehed ning kuukirjad.

E e l s ö n a.

Alguses peab kohe tähendama, et merede wabaduse probleem üks raskematest probleemidest rahwuswahelises õiguses on ja et ta nii väga sagedasti on olnud poliitiliste ja rahwuswahelis=õigusliste diskussioonide keskpunktiks.

Sellest oleks wõinud arwata, et merede wabaduse mõiste enam-wähem juba küllalt wälja selgitatud on. Kuid selle peale vaatamata ei ole waielus merede wabaduse tähenduse üle lõppenud, waid kestab weel praegugi edasi. Sellest peab järeldama, et merede wabaduse mõiste weel küllalt selgeks ei ole tehtud. Väga wõimalik, et tulewikus weel uued waatekohad selle probleemi lahendamisel käsitamist saawad leidma.

Eelolewa töö ülesandeks on peale lühikest ajaloolist ülewaadet merede wabaduse kui rahwuswahelise õiguse mõiste arenemist ära näidata.

Merede wabadus, nagu juba eelpool tähendatud, on nii väga sagedasti üks "palawamatest päewaküsimustest" olnud ning paljud sellesse mõistesse puutuwad küsimused kannawad enamiste poliitilist iseloomu, ehk jälle suuremal

määral on nii väga poliitiliste waatepunktide ja kaalu-
muste mõju all.

See loob ka merede wabaduse probleemi käsitamisel
puht õiguselisest seisukohast teatud raskused, sest et
siin alati kerge ei ole puht juridiilisest seisukohast
kinni pidada. Weel saab see raskendatud asjaolu läbi,
et rahwuswahelise õiguse arenemisel ka praktilised,
kõige enim aga poliitilised faktorid mõõduandwad on.
Sellepärast ei ole mitte alati wõimalik õigust polii-
tikast täitsa eraldada.

I. Ajalooline ülewaade.

Merede wabaduse mõiste paremaks arusaamiseks
tuleb selle mõiste ajaloolist arenemist waadelda ning
küsida, kuidas on olnud merede wabadusega juba wanast
hallist ajast peale. Ajalugu näitab, et igal ajal on
enam ehk vähem tugewam rahwas ehk riik mere ehk jälle
selle ühe osa üle walitseda tahtnud ja on katsunud wäe-
wõimuga omi nõudmisi läbi wiia. Nii katsusid juba
phöniiklased ja hiljem karthaagolased meredest, millede
mööda nad sõitsid, teisi rahwaid eemale tõrjuda.

Keskajal luges Weneetsia wabariik omal Aadria
mere kohta omandusõiguse olewat, Geenua ja Pisa seda-

sama Liturgia mere kohta.

15. ja 16. aastasadadel sulgusid portugaalased meresõidu Guinea lahes. Hispaanlased pidasid endid ajal, kus nad weel oma wõimu kõrguse tipul seisid, Waikse okeani peremeesteks. Edasi olid kõige esiteks põhjariigid need, kes walitsemise õigusi mere kohta endale nõutasid, nimelt Daani, Norra, Hollandi ning Jnglise. Juba ühes käsikirjas, mida 1327 aastal arwatakse kirjutatud olewat, tähendatakse: „Rex Angliae vocatur dominus marium.“ Oma asukoha tõttu saarestikul katsus Jnglise juba wara omale ainuõigust merede walitsemise üle soetada; selle eesmärgi järele wõitleb ta kuni käesolewa ajani.

Hispaania laewastiku ärawõitmisega ning häwitamisega aastal 1588 purustas Jnglise Hispaania walitsemise merede üle, kuna aga sõja läbi, Hispaania pärijate järjekorra pärast, merede walitseja Hollandi Jnglismaast täitsa ärarippuwasse wahekorda sattus. Lõpukiwi selles arenemises pani Jnglise Napoleoni sõdade ajal.

Nõnda wõib siis öelda, et mered tõelikult kunagi pole wabad olnud, sest et igal ajal üks rahwas ehk riik merd omaks pidas ja omi õigusi sõjariistus jõuga maksma panna katsus.

Viimase kahe aastaja arenemine tõi enesega kaasa et peale mereröõwi ärakaotamist teatud merede wabadus, nimelt rahuajal kaubandusliseks läbikäimiseks, tõi asjaks sai.

Merede wabadus wõis weel de facto ainult wäiksel määral teatud eesõigustega merede walitsemise peale kitsendatud saada, näituseks juba kaua aega tagasi ärakadunud liputerwituse nõudmisega Jnglise meredes. Et aga, nagu meie hiljem näha saame, merede wabadus nimelt sõja korral mingit moodu kindlustatud ei ole, kuna peagi ajal kusagil maakera peal mõnesuguste rahwaste wahel tülid lahti on, siis ei ole mered tegelikult kunaski täitsa wabad olnud.

Waikne okean oli küll ilmasõja ajal kõigile teda ümbritsewate maadele kasutamiseks kättesaadaw. See aga ei muuda asja, sest et suurem ja wõib öelda kõige tähtsam osa merest mitte üksinda sõdijatele, waid ka erapooletuile riikele sulatud oli. Seega ei ole meri ilma sõja ajal tõelikult mitte waba olnud.

Maailma rahu programmi 14 punktist, mis Wilson oma kongressi kõnes 8. jaanuaril 1918 a. üles seadis, käsitas nimelt teine punkt merede wabadust: „Täielik

laewasõidu wabadus meredel, wäljaspool rannaweesid, nii rahu - kui ka sõjaajal, wälja arwatud ainult kui wõrd mered täitsa ehk jälle osalt rahwuswaheliste abinõude läbi rahwuswaheliste kokkulepete täitmiseks sulatud wõiwad saada."

Kuid juba 5. nowembril 1918 a. saab Saksamaa Wilson`i riigisekretääri Lansing`ilt teadaande, et liidu riikide walitsused nõus on 8. jaanuarist 1918 a. kongressil üleswõetud rahutingimiste ja hiljem awaldatud põhimõtete põhjal Saksamaaga rahu tegema. Kuid juure on lisatud muu seas ka juba, et küsimus merede wabaduse üle läbirääkimistest wälja peab jääma. (Inglismaa soowil)

Tõesti ei ole ka merede wabaduse küsimus Versailles rahulepingus, mis liitriikide ja Saksamaa wahel sai sõlmitud, käsitamist leidnud nagu seda loota oleks wõinud.

Merete wabaduse juriidiline arenemine

aja jooksul.

Et mered tõelikult mitte wabad ei olnud, siis oli tung merete wabaduse järele suur iseäranis nende rahwaste juures, kes sarnase kitsendawa olukorra all kõige rohkem kannatasiwad. Selle nähtuse hukkamõistmine õigus-

teadlaste poolt oli loomulikult sagedasti ärarippuw
ka poliitilistest soovidest.

Nii leiame meie juba Digestades lause: meri on
kõigile waba. Ulpianus ütleb: „ et quidem mare commune
omnium est ... usurpatum tamen et hoc est, tametsi
nullo jure.” (1.13. § 7 D. de iniuriis)

Jseäralist praktilist tähtsust ei wõinud selle
teesisel roomlaste maailmawalitsemise ajal mitte olla;
Ulpianuse lauset tuleb rohkem kui loodusõiguslist
postulaatumini wõtta.

Alles Hugo Grotius'e kuulus töö "Mare liberum"
(1609) andis merede wabaduse mõistele mitte üksinda
eraõiguslisest, waid ka rahwuswahelis=õiguslisest sei=
sukohast põhjapanewa aluse. Tema andis õiguslausele,
mis kaua aega rahwaste arusaamises arenenud oli, esi=
mest korda wälimise kuju selgetes sõnades ja wormulee=
ris printsiibi, mis, ehk küll ta alles sadade aastate
wiisi hiljem alles üldiselt tunnustatud sai, juba tol
korral ikkagi heledat walgust paistna laskma hakkas.
Ta kutsus esile elawa mõttewahetuse kirjanduses ning
selle tähtsa probleemi käsitamise esimest korda puht
teaduslisest seisukohast. Selles seisabki Hugi Grotius'e
töö kõrge wäärtus.

17. ja 18. aastasadadel ilmus terve rida kirja-
töid, mis seda printsiipi kaitsesid ehk jälle maha
tegid. Kõigis merd walitsewais riikes astusid õigus=
teadlased üles, kes katsusid sulega põhjendada oma maa
eesõigusi merede wabaduse rohkem ehk vähem suurema
kitsendamise kohta. Nii oli juhitud inglase Selden`i
töö „Mare clausum, 1635“ ja Cromwell`i navigatsioon
akt aastal 1651 merede wabaduse vastu. Edasi tuleb
Gentile, näituseks, omas töös „De advocatione hispanica
1613“ katsub näidata, et Inglise kuningas Inglismaad
ümbritsewat merd walitseb; edasi Freitas omas töös
„De justo imperio Lusitanorum asiatico, 1625“ püüab
põhjendada portugallaste walitsemise õigusi India
merede kohta. Siiski ei suutnud nemad ikkagi selle
printsiibi järkjärgulist wõitu takistada. Teoreetiline
wõit sai saawutatud hollandlase Van Dynkershoek`i
teosega: „De dominio maris, 1702“. See printsiip kujunes
lõpu=resultaadiks pikaajalises wõitluses üksikute riiki=
kide nõudmistega merede walitsemise üle. Merede waba=
dus on praeguses rahwuswahelises õiguses tunnustatud
õigusnorm.

II. Dogmaatiline juurdlemine.

Merede wabaduse printsiip kui rahvusvahelise
õiguse norm.

Et merede wabadus tõesti positiiv rahvusvahelise õiguse norm on ja mitte ainult riikide poliitika printsiip, nagu näituseks, Euroopa tasakaalu printsiip, siis peab seda veel dogmaatiliselt tõendama. Edasi tuleks ka selle üle rääkida, et kas see ükskord makse õigusnorm mitte ilmasõja sündmuste läbi makswusetaks ei ole saanud. Merede wabaduse printsiibi olemasolu (praeguses rahvusvahelises õiguses) dogmaatiline tõendamine nõuab, et meie kõige esiteks oma tähelepanu põhjapanewate, rahvusvahelise õiguse normisi sünnitawate faktorite peale pööraksime. Kuidas tekib ja areneb - seda peame kõige esiteks endalt küsima - üks põhimõte rahvusvahelise õiguse poolt tunnustatud õigusnormiks? Wastuse andmiseks selle küsimuse peale tuleb näidata üldse rahvusvahelise õiguse hallikate peale. Rahvusvahelise õiguse hallikaks ei ole kunagi aga rahvusvahelisõigusline kirjandus; siin leiduwad kuulsate õigusteadlaste waated wõiwad ainult abinõuks olla makswa

rahvusvahelise õiguse paremaks äratundmiseks ja arusaamiseks. Merede vabaduse printsiibi tunnustamine mitmesugusesse rahvusse kuuluvate õigusteadlaste kui teadusmeeste poolt ei tõenda veel midagi.

Rahvusvahelise õiguse tõelikkudeks hallikateks on aga praegu enamuses oleva arvamise järele kombe ehk jälle kokkulepe.

Prof. Liszt'i arvates on "kombeõigus õigusmõiste väljendamine tõeliku tarvitamise näol", nagu see meile riikide rahulisest ja sõjalisest läbikäimisest välja paistab.

Harilikult on mered rahuajal kõigi rahvastele kasutamiseks vabad. Sõjaajal aga, nagu edaspidi veel lähemalt seda näeme, kaotab merede vabaduse põhimõte oma makswuse. Sel põhjusel ja silmas pidades asjaolu, et merede vabadus ka rahuajal teatud viisil kitsendatud on, eitab Stier-Somlo üldse merede vabaduse kui õigusnormi olemasolu praegu ehk kunaski warem. See waatekõht ei paista aga õige olevat. Sellest, et sõjas makswa rahvusvahelise õiguse järele põhimõte oma makswuse kaotab, ei saa siiski järeldada, et teda üldse enam olemas ei ole. Sagedate sõdade peale waa-

tamata on sõjaseisukord siiski erakorraline. Niisama murrab sõda üksiku riigi põhiõiguslisi aluseid tsensuuri, isikuvabaduse, tunnustatud põhiõiguste j.n.e. kohta, kuid siiski jääb ikkagi püsima isiku arvamiste avaldamise vabaduse, trükiwabaduse, seltside ja koosolekute wabaduse j.n.e. põhimõte. On sõda kahtlemata äärmise abinõu tegeliku ehk arwatava nõudmise läbiwõtmiseks, kui u l t i m a r a t i o rahwuswahelistes tülide lahendamisel, siiski on ta ikka ainult hädakoraks väljakutsutud õigussuhe, mis möödaminewat iseloomu kannab. Nii kui iga omaabi modern õigusmõiste järele ebanormaalse õigusseisukorrana esineb, nii on seda ka sõda. Sellest nähtusest peamegi meie teatud põhimõttelised järeldused tegema.

Edasi toob Stier-Somlo ette, et merede wabaduse põhimõtte asjus iialgi pole kokkulepet olnud. See põhimõte olla ainult üks kord rahwuswahelistes aktides käsitamist leidnud, nimelt Haagi 18. oktoobri 1907a. konventsiooni sissejuhatuses meremiinide asjus, kus seisab: „Wälja minnes mereteede wabaduse põhimõttest, mis kõigi rahwastele lahti on.“ See lause pidada aga tema arwates ainult mõtteta kõnekääne olema. See võib küll olla, kuid siiski ei wõi asjaolu, et mingi põhi-

möte ei ole kunaski riiklistes aktides välispidiselt nimetamist leidnud, ikkagi weel selle põhimõtte mitte-olemasolu tõenduseks olla. Ei ole sugugi tarwilik, et riigid oma tahtmist, et mingi reegel õiguslise jõu omandaks, välispidiselt seda deklareeriksiwad ja mingi sugustesse protokollidesse j.n.e. üles wõtaksiwad. Wahest on juba riikide konkludent tegewustest näha, et teatud reegel nende tulewase talitamise juures siduwa normina saab olema. Sellest, et merede wabaduse põhimõtte kohta välispidiselt awaldatud kokkulepet riikide wahel ei ole, wõib järeldada, et see põhimõtte kõikide riikide poolt kui iseenesest mõistetaw püsib ning seega ka tunnustatud on. Aga siiski on wõimalik olemasolewa materjali põhjal merede wabaduse kui rahwuswahelise õiguse normi olemasolu otsekohe ka tõendada. Näitusena wõib tuua Euroopa riikide kokkuleppeid mere riikide iseäraliste õiguste ja kohuste kohta ranna wetes, milledes aluseks on wõetud oletus, et lahtine meri waba on. Edasi wõiks nimetada ettekirjutusi mereteede kasutamise kohta, nagu "Commercial Code of signals for the use of all nations, 1857" j.n.e.

Kõigis neis kokkulepetes väljendavad riigid kahtlemata waikides oma ühtiwat tahtmist õigusnormi makswakstunnistamise kohta. Nii siis näeme, et merede wabadus kui rahwuswaheline õigusnorm on maksew kokkulepete ja kombeõiguse põhjal.

Merete wabaduse püsimine ilmasõja sündmuste
peale waatamata.

Meile wõib kergesti öeldud saada: Ja, oli kord küll maksew merete wabadus kui õigusnorm, aga rahwuswahelise õiguse määrumused ja eestkätt merete wabadus kui õigusnorm on ilmasõja ajal hoopis makswusetaks saanud ning sõdijad pooled on wastupidise põhimõtte järele taolitanud, millest järeldada wõib, et merete wabadusel kui õigusnormil vähemalt wiimasel ajal enam makswust ei ole. Stier-Somlo ütleb, et merete mittewabadus tulewiku sõdades möödapääsemata nähtuseks saab olema.

Eltzbacher tähendab: Kõige tähtsamaks wõitlusabinõuks mõlemi sõdija poolele on wastase äralõikamine läbikäimisest ilmaga. Merete wabadus on aga koormawaks takistuseks sõjapidamise juures, kuid ta olla ilmasõja ajal kaotsi läinud ja niipea enam makswusele ei pääseda,

Nüüd tuleks vähe peatada selle juures, kuidas üks rahvusvahelise õiguse norm üldse oma maksvuse kaotab. Siin peab kõige esiteks tähendama, et nii kui üks õigusnorm kombeõigusest tekib, nii võib ta ka kaduda, kui üks uus norm ehk uus õigus areneb, mis vanale vastupidine on. Niisugune arenemine väljendub nimelt kestvates ja õigusmõistest kantud õiguspärastes õigusrikkumustes. See juures on ka niisugused õigusrikkumused olemas, nagu Eltzbacher tähendab, millel ka õiguse arenemise peale mingit mõju ei ole. Nii on ilmasõja ajal lõpnata paljudel kordadel sõdijad pooled rahvusvahelise õiguse normid rikkunud, näituseks on lendurid laatsaretisi pommidega pildunud, haawatuid on tuhandatel kordadel ära surmatud, sõjawangidega ei ole mitte rahvusvahelise õiguse kohaselt ümber käidud, aga siiski sagedamini on vastavast rahvusvahelises õiguses makswatest määrustest ometigi kinni peetud ja need on kui fundamentaal laused tunnustamist leidnud, ning selles seisabki wahetegemise tunnus. Õigusnorm, mis säärastes määrumustes väljendust leidis, võis siis ka õigusrikkumuste peale vaatamata püsida. Teisiti on aga lugu, kui õigusrikkumustes uued

7

õigusmõtted ilmuwad, mis eneses kahtlemata tendentsi uueks õigussünnitamiseks kannawad. Siis on need õigusrikkumused, mis sarnasel korral iseäranis rohkel arwul uue printsiibi wõidu tagajärgedena ennast ilmutawad, üldise õigustundmise ümberkujunemise wälimiseks tunnusmärgiks. Siin saab rikutud õigusnormi maksuus juba seisma pandud. Sarnast õigusarenemist wõime meie jälgida wahest ka eraõiguses, kus mingisugune õigusnorm kaua kestwa mittetarwitamise tagajärjel kombeõigusliiselt oma jõu kaotab. Et see ka rahwuswahelises õiguses wõimalik on, on wastuwaidlemata tõde.

Merede wabadus kui õigusnorm on ilmasõja ajal tõesti sõdijate poolte poolt kestwalt rikutud saanud: Inglismaa sulgus ka neutraalriikidele maailma mere terwed osad oma laewastiku abil, sama tegi Saksamaa oma weealuste paatide abil. On siis need õigusrikkumused ülaltoodud mõttes õigust muutwad? Mina arwan, et selle küsimuse peale tuleb eitawalt wastata. Järgmised asjaolud räägiwad merede wabaduse kui õigusnormi edasipüsimuse poolt.

1. Õigusrikkumustes, mida mina silmas pean, oleks pidanud selgelt õigusnorm awalikuks saama, et sõjas kõik lubatud on, mis sõdijatele pooltele meeldib, seega ka õigus

oma äranägemise järele meresi sulguda. Kuid see saaks täitsa merisõja pidamise seaduse põhimõtetele vastu rääkima ja kusagilt ei või leida toetuspunkti selles, et sarnane sõdijate poolte tegutsemine oleks olnud wanast omawahel tunnustatud õigusarusaamise ümberkujunemise väljenduseks. Sõdijate poolte tegutsemise wiisist ei või järeldada senise õiguse ümberlükkanist.

2. Enam on aga Inglismaa poolt tarwitusele wõetud nälgitamise sõda, samuti Saksa sõda weeluste paatide abil hädaabinõud, mida mõlemad maad pidid tarwitusele wõtma, kui teised abinõud enam ei aidanud, talitades põhimõtte järele, mida Hugo Grotius järgmiselt väljendas: „In bello omnia licere quae necessaria sunt ad finem belli.”

3. Paljud teod, mis merede wabadust rikkusid, olid ainult kättetasumise wõtted, milledeks kui niisugustes seaduswastasust ei olnud, olid abinõud, mida õigusriikuja tarwitusele wõtab, ehk küll ta rikunud õigusnormi üldse tunnustab.

4. Asjaolu, et sõdijate poolte ja neutraalriikide juures ilmasõja ajal tugewad hääled merede wabaduse järele kuuldawale tulid, näitab, et õigusarusaamine mitte muutunud ei

Viimaste järeldused.

olnud, waid ümberpöördukt oli selgelt näha elementaarset tarwidust merede wabaduse kui õiguse põhilause tunnustamise järele.

5. Rahwuswahelise õiguse ajaloo näeme meie analoogilist näitust õigusnormi püsimume üle selle normi raske rikkumise peale waatamata, nimelt: Napoleoni kontinentaal tõe blokaadi^{ja} efektiivsuse põhimõte. Juba aastal 1780 nõudis "sõjariistus neutraliteet" blokaadi efektiivsust. Selle peale waatamata tarwitas Napoleon kontinentaaltõkke juures laialdaselt nõndanimetatud "pa-beri blokaadi". Ometi sai see efektiivsuse nõue aastal 1856 Pariisi konwerentsil lõpulikult seadusjõuliseks tunnustatud. Samuti ei ole ka merede wabadus kui õigusnorm inimeste õigusmõistest ära aetud saanud, waid on endiselt edasi püsima jäänud ja koguni kõwenenud merede tõelikku mitterabaoleku tõttu.

Nii jõuame meie otsusele, et merede wabaduse printsiip praegu makswa rahwuswahelise õiguse norm on, mis wiimase ilmasõja sündmuste peale waatamata oma makswuse täies ulatuses edasi püsima on jäänud.

Möiste juurdlemine.

Nagu öeldud, püsib merede wabadus kui õigusnorm. Sellepärast on huwitaw seda mõistet lähemalt waadelda.

Calker nimetab neid raskusi, mis merede wabaduse probleemi käsitamisel ette tulewad, ja eestkätt just katse juures merede wabaduse mõiste sisu positiivsel ärapiiramisel. Suuremal jaol saawad definitsioonid eitas wormis antud. Näituseks, defineerib Bonfils lühidalt: „Lahtine meri ei kuulu kellegi riigi territooriumi hulka.“ Kui aga seda mõistet on positiivselt defineerida katsutud, siis on harilikult terve rida selle printsiibi üksikuid nõudmisi üles loetud, ilma et selle mõiste üldsisulist definitsiooni oleks antud. Wahest laseb ennast positiivses wormis väljendud mõistest negatiivne tuum välja paista. Näituseks, ütleb Wehberg: „Kaubalaewad woiwad takistamata okeaanidel sõita.“ Seda lauset wõib ka järgmiselt väljendada: „Teised riigid ei tohi ühe riigi laewasõitu takistada.“ Tõeasi on see, et suurema jao teadusmeeste poolt teadlikult ehk mitteteadlikult merede wabaduse mõiste negatiivse wormu leerimisele eesõigustatud seisukord on antud. Sellel nähtusel peawad muidugi omad sügawamad põhjused olema.

Katsun neid lähemalt waadelda.

Sõna "wabaduse" lähem waatlemine näitab meile, mis suguses suunas selle mõiste positiiwse arenemise raskus seisab. Wabadus on abstraktne mõiste, millele ka filosoofiliselt ehk eriteadusliselt on raske ajaliku selgitust anda. Selgeks ja praktiliselt kasulikuks saab mõiste eestkätt tema asetamisega kõrwati wastupoolse mõistega. Wastandiks wabadusele on sund. Wabaduse loogiline ettekujutamine on seega sunni puudumine. Ka "wõlile" on wastandiks sund, kuid nende kahe mõiste eraldamise tunnuseks on see, et wabadus seaduwastase sunni puudumist ette näeb. Sõnas "waba olema" seesneb ettekujutus, et üks wõim on, mis wabaolekut ähwardab. Sõna "wabaduse" juures küsitakse harilikult waba "millest". Meie sõda enamlastega ja landeswehriiga kutsutakse "Wabaduse sõjaks", sest et mõte meid üleolewast enamlaste jõust kõikidel weel tänapäew meeles on ja ka edaspidi seda saab olema. Wabaduse all kujutame meie endale seisukorda, mille oluliseks tunnuseks on mitte rikutud saada. Seega on mõiste "wabadus" puht negatiiwse loomuga ja sellepärast ei wõi ka selle mõiste positiiwsed definitsioonid sisuliselt negatiiwsetest lahku minna.

Et "wabaduse" tõelik mõiste negatiivse loomuga on, siis oleks lähedane ka "merede wabaduse" juriidilist mõistet puht negatiivse loomu seisukohast waadelda, mille peale ka Stoerk omas teoses "Lahtine meri" tähelepanu juhib. Hädatarwilikuks järelduseks see aga igatahes ei ole, sest et rahwuswahelise õiguse teadus ajaloolistel ja praktilistel põhjustel mõistele "wabadus" ühenduses merega teistsuguse tähenduse on annud. Selle mõiste suurearwulise definitsioonide kogu waatlemine näitab siiski, et merede wabaduse mõiste definitsioon sisuliselt wõttes eitawa loomuga on. Nii ei ole ka Van Valker'i poolt antud definitsioonis: "Meri peab igaweseks ajaks kõikide maailma riikide waba elutsemise (tegutsemise) kohaks jääma." mingit selle mõiste lähemat positiivset äramääramist näha juba sellepärast, et temas sõna "waba" on olemas. Sellepärast tuleb Radnitzky merede wabaduse definitsiooni poolt olla, kes seda järgmiselt teeb: „Mõiste seisab ainuüksinda selles, et ükski riik teisele-selle alamatele laewa-sõitus ja merisaaduste (samuti ka wõealuste kaablite panemises) wäljawõtmises takistusi ei tohi teha." Merede wabaduse mõiste olulisem sisu on seega rahwuswahelisõigusline mittetakistuse kohustus.

Sarnase mõiste äramääramise wiisi vastu wõidak s kergesti ette tuua, et nimetatud definitatsioonid merede riikide alla mittekuuluwuse momendi üle midagi ei räägi, kuna see moment aga merede wabaduse mõistes tingimata peaks olema. Nii paljud (Liszt, Bonfils, Ullman, Stoerk ja teised) ütlewad: "Ei wõi olla mingisugust walitsemist mere üle; territoriaalüliwõim lahtise mere kui ka selle üksikute osade üle ei wõi teostatud saada." Niisugune defineerimise wiis ei näi aga minu arwates asja sisu mitte tabawat. Mis merede wabadus tõelikult tähendab, ei wõi sarnasest definitioonist ilma kaugemale minemata mitte ära tuntud saada, sest et merede wabadus sugugi ei sarnane wabadusele riiklisest walitsemisest, kuna merede wabadus ühe ehk mitme riigi poolt õiguspäraselt teostatawa walitsemisega täitsa mõeldaw on. Ühe wõimu ülenwalitsemise vastu mere üle on sellepärast alati wõideldud, et riigid, kes omal ülenwõimu arwasid olewat, suuremalt jaolt wastawates mere osades teistele riikidele laewasõidu sulgusid ehk jälle seda raskendasid, oma rahwuswahelist seisukorda kurjasti tarwitasid ja seaduswastaselt talitasid. Stoerk ütleb, et mitteriiklususes (Unstaatlichkeit) seisabki ainuüksi lahtise mere wabaduse alus.

Merede wabaduse positiivne rahvuswahelisõigusline tähtsus seisab aga selles, et ükski riik ei tohi teist takistada merede kasutamisel. Merede wabadust ei tule mitte ära segada "waba woliga" ja piiramatuslega lahtisel merel. Merede wabaduse printsiip ei ole mitte mõni wabawoli printsiip inimestele lahtisel merel teha ja teha lasta kõik, mis neile meelt mööda on. Seda keelab ära juba ühistunne.

Merede wabaduse üksikud järeldused aga on:

1. takistamata laewasõit,
2. waba kalapüük ulgumerel,
3. igasugune teine mere kasutamise wiis, mis tunnustatud printsiibile wastu ei käi,
4. takistamata kaablite panek.

Printsiibi põhjendamine.

Merede wabaduse põhimõte saab kui tagasilükamata tõsiasi rahvuswahelise õiguse teaduse poolt tunnustatud. Lahku lähewad ainult waated, kuidas seda printsiipi juriidiliselt põhjendada. Hugo Grotius otsis, wastawalt oma arusaamisele õigusest ja õiguslisest korrast, selle printsiibi põhjendust mere loomusest. Tema toetas selle

peale, et merel loomuse järele mingisugusi piirisi ei ole ja selle pärast ka tema üle võimata walitseda on. Nii seisab teoses "De jure belli ac pacis": "Liquida vero quia per se non terminantur occupari nequeunt."

See põhjendamine on juba sellepärast ilma kindla aluseta, iseäranis meie modern õigusarusaamist mitte rahuldaw, et meri praegusel ajal piiritamisele kuulub. Juba Pufendorf ütles omas raamatus "De jure naturae et gentium (lib. IV cap. V § 6)": „Nam prohiberi alii ab usu maris possunt ... per naves armatas quae eundem in mari usum possunt praestare, quam in terra arces limitaneae." üle on sõjanduse võimalus teha riiki mere

kasutamiseks. Edasi toob Grotius mere wabaduse põhjenduseks ette selle otsalõpmatuid warandusi, mida aga praegusel ajal tagasi tuleb tõrjuda, sest et tõelikult meres peitunud warandused, eestkätt kalade rikkus tehnika edusammude tõttu uuemal ajal õige kiirelt väheneb. Edasi katsub Grotius oma printsiipi kindlustada merede walitsemisega merede mõõtmatusse tõttu. See waade leiab weel praegusel ajalgi paljude poolt poolehoidu. Näituseks, eitab Bonfils üldse walitsemist mere üle. Kestew ja jäädaw mõju mere üle on tema arwates mõtteta asi.

Ullmann ütleb: „Lahtine meri ei ole mitte waldamise objekt, ei dominium ega imperium, sest et kindlustatud ja reeglipärasest mõju lahtise mere üle olla ei wõi.“

Rivier ütleb: „Lahtine meri on walitsematu, ei käi oma loomuse poolest ei imperiumi ega ka dominiumi alla.“

Siin peab aga tähendama, et walitsemine mere suurte osade üle ühe ehk mitme riigi poolt tõesti mõeldaw on. Tugew mereriik wõib teatud olukordadel mere üle tõelikult walitseda, nagu seda Inglismaa aastatel 1807 - 1812 tegi, kus tõesti tema laewastiku kõrwal ühtki teist enam ei olnud. Imperiumi teostamiseks mere üle on mööduandew wõimalus teisa riike mere kasutamisest kõrwaldada. Mitte see ei ole tähtis, kas walitsemise õigusi maksma panew riik tegelikult kõiki mere osasi piiritada saab. Sel põhjusel peame meie merede walitsematuse argumendi tagasi lükkama.

Heffter näeb mere loomuses rahwaid ühendada merede wabaduse alust. Tema arwates pakub meri ainsamat ühendusteed täitsa teine teisest eraldatud maakera osade wahel, mikspärasest ta ka wabale liikumisele ei tohtiwat ialgi sulatud saada. Wäga õieti tähendab Stoerk, et selle põhjendusel igasugune juriidiline alus puuduwat.

Et meri ainus ühendustee on, ei ole ometi sellega merede vabaduse põhimõtte põhjendatud. Samuti ei taba õiget kohta mõtte riikide ühisomanduse õigusega mere kohta merede vabaduse printsiipi õigusliselt põhjendada, sest et see positiivse resultaadi juure meid viiks, mis oleks eelpool arendatud põhimõtte negatiivsele wormelile vastu rääkinud. Merede vabaduse printsiibi alust tuleb otsida üksinda ja ainult kõikide riikide rahvusvahelisõiguslises tunnustamises üheõiguslisteks. Riikide üheõiguslusest järeldub, et ükski riik ei tohi teist takistada merd kasutada ja selle peal sõita. Stoerk näeb, vähemalt osalt, merede vabaduse printsiipiell aluspõhja selles, et meri kõigile õigusliselt ühesugustele riikidele kasutamiseks ühte moodu waba on. Ebaõnnestaks, kui katsuksime seda üheõiguslust ära seletada eraõiguse ehk jälle loodusõiguse õpetuste najal. Jga rahvusvahelisõigusline põhilause leiab toetust positiivõiguslises tunnustamises riikide poolt ja meie peame ka merede vabaduse printsiibi jaoks ainult sarnast põhjendamist väärtusliseks ja tarvitawaks lugema. Prof. Liszt ütleb: „Der völkerrechtliche Grundsatz der Meeresfreiheit schliesst jede staatliche Herrschaft über die offene See aus. Jeder ursprüngliche

oder abgeleitete Erwerb der Gebietshoheit über die Teile des offenen Meeres ist völkerrechtlich unmöglich. Das Meer ist in diesem Sinne nicht res nullius, sondern res communis omnium, Gebiet des Staatenverbandes. Jeder Staat hat das Recht, Handelsschiffe und Kriegsschiffe im Frieden wie grundsätzlich auch im Krieg unter seiner Flagge und unter der ausschliesslichen Herrschaft seiner Gesetze die hohe See befahren zu lassen und den unerschöpflichen Reichtum, den die Tiefen des Meeres bieten, durch seine Fischerei für sich zu verwerten. Im Kriege gehört auch das Meer, unbeschadet der Rechte der Neutralen, zum Kriegsschauplatz."

Merede wabaduse põhimõte praegu maksva rahvus=
wahelise õiguse järele.

1). R a h u a j a l.

Nüüd tekib küsimus: kuidas on merede wabaduse üldtunnustatud põhimõte maksvas rahvuswahelises õiguses väljendud? Kas saab see põhimõte järjekindlalt läbiwiidud ehk jälle mõnede kitsendustega. Siin tuleb aga terawat wahet teha rahu- ja sõjaseisukorra wahel.

Merede wabadus tähendab, nagu meie eelpool juba kindlaks määrasime: et ükski riik ei tohi teist takistada laewasõitus ja meresaaduste kasutamises. Täielikult on sarnane olukord ainult rahuajal olemas: kõik riigid woiwad takistamata merel kaubanduslistel otstarbetel sõita ning kaupade wahetust ja reisijate wedu ette wõtta. Kuid siiski ei wõi ometi rääkida selle printsiibi teostamisest ilma tingimusteta. Merede wabadus ei ole rahwuswaheliste põhimõtete järele maksew mere kui sarnase kohta selle terwes ulatuses. Rannawete kohta ei ole see printsiip mitte maksew, need alluwad rannariigi ülenwalitsemisele. Prof. Liszt tähendab, et rannawete juures on tegemist piiratud territoriaalüliwõimuga, kuid see küsimus on weel suure waieluse all.

Kokkuleppega 6. maist 1882 a. määrasid põhjariigid, et kalapüük rannawetes ainult wastawa rannariigi kalurite poolt teostatud wõib saada. Edasi on mere osad üksikutel juhtumistel õiguspäraselt sulatud saanud, näituseks Bosporus ja Dardanellid wõerastele sõjalaewadele iseäraliste rahwuswaheliste kokkulepete põhjal (Londoni konwentsioon 13. juulist 1841a.; Londoni kokkulepe 13. märtsist 1871 a. Nüüd aga

Lausanne'i rahulepingu järele 24. juulist 1923 a. waba läbikäigu ja navigatsioonivabadus).

Merede vabadusest ei võta osa ka mitte merelähed, sadamad ja jõesuud. Siin näeb Stier-Somlo õigusega merede vabaduse printsiibi kitsendust. Ta tähendab selle peale, et merede vabaduse juures mitte üksinda lahtise mere kasutamise vabaduse tunnustamisega tege- mist ei ole, vaid et üldse ükski riik ei tohiks teise riigile kaubanduslise läbikäimise juures takistusi teha. Neid võib aga üks riik kõige kergemini just sadamates, reididel ja jõesuudes teha, igatahes hulga kergemini kui ta seda lahtisel merel võib teha. Ka Triepel tähendab võimaluse peale, mis ühel riigil võib olla, et kaudselt teise riigi kaubandust kitsendada: lootside korraldus, tolli ja karantiinide sisseseadmine, keeld võerastele laewadele sadamatesse, reididele j. n. e. tulla. Seega on väga suur võimalus selleks, et üks riik, ilma et lahtisel merel merede vabaduse printsiipi rikkuda, kaudselt wetes, mis tema ülemvalitsemisele alluvad, ühe teise riigi kaubanduslist läbikäimist tõesti takistab. Sellest, et sarnane nähtus, mis merede vabaduse tõelisele mõistele otse vastu räägib, rahvusvahelise õiguse seisukohast lubatud on, võiks järeldada, et merede vabaduse

printsiiip praeguses rahvusvahelises õiguses enam mak=
sew ei ole. Seda aga ei ole mitte. Ülaltoodud tööolusi
wõib waadata ainult kui merede wabaduse suuri kitsen=
dusi, millede põhjust ainult praegu makswa rahvuswahe=
lise õiguse auklisest hoonest otsida tuleb. Üht kau=
gemat kitsendust võib näha weel rahulise blokaadi
instituitis, mis ka kolmandate, mitteosawõtjate kohta
makswuse omab. Edasi võib tähendada merede wabaduse
wähena tähtsusega kitsenduste peale, milledel mitte
põhimõttelikku tähtsust ei ole. Öieti öelda on wiina=
sed kitsendused merede wabaduse enda teenistuses:
nende eesmärk on rahulikku laewasõitu kaitsta ehk
jälle merede wabaduse kurjasti tarwitamist ärahoida.
Siin võib üles loetud saada suurearwulised ettekirju=
tused merepolitsei alal, milledel kombeõiguse ehk jälle
riikidewaheliste kokkulepete põhjal ka wöeraste riiki=
de laewade kohta teatud ülemwaõimu õigused on.
(Näituseks kokkulepe 1841 a. keelu kohta Aafrika neeg=
ritega kauplemiseks; häda- ja lootside signaliseerimi=
se kord laewadele merel ja rannawetes 14 aug. 1876
kokkulepe järele j.n.e.)
Siin tuleb meele tuletada weel kokkuleppeid, mis annawad
sõjalaewadele:

droit d'arrêt - õiguse kahtlasi laewu kinni pidada;

droit de visite - õiguse järelwaadata sarnaste
laewade paberisi;

droit de recherche - õiguse neis läbiotsimisi ette
wõtta;

droit de saisie - õiguse neid kinni wõtta, kui
kahtlus põhjendatud.

Ka tagaajamise õigus - droit de poursuite - tähendab kitsendust merede wabaduse suhtes. See õigus lubab rannariigile wõerast laewa karistatawa teo kordasaatmise korral, nii kaua kui ta põgeneb, ka lahtisel merel taga ajada. Seda suurt kitsenduste arwu mere wabaduse suhtes silmas pidades, kaldub Stier-Somlo arwamisele, et üldse ei saa merede wabadusest kui mingisugusest põhiprintsiibist enam juttu olla. Tema põhjendab seda oma wäidet iseäranis sellega, et kõige esiteks on waja sarnaseid kokkuleppetinginusi, mis läbikäimise wabaduse merel kindlustaksid; näituseks, olla kõige esite lepinguga 13. juulist 1881 a. Magelani kohta waba laewasõit kõigi rahwaste lippudele kindlustatud. Selles näeb Stier-Somlo tõendust selleks, et laewasõidu wabadus mitte üldse põhiprintsiibi järeldus ei ole. Selle peale peab aga tähendama, et sarnastes kokkulepetes

merede wabadus lepingupäraselt kindlustatud saab mitte sellepärast, et wastupidine printsiip-õigus meresid sulguda-oleks rahwaste wahel olemas, waid sellepärast, et merede wabaduse printsiibi peale waatamata, nagu ajalugu näitab, üksikute riikide poolt sinna poole püütud saab, et omale teatud ainuõigusi mere osade kohta kätte saada. Jgatahes ei saa eitada, et just rahwuswahelises õiguses raske on kindlaks määrata, missugused normid ühe terve õigusprintsiibi alusena ja väljendusena maks= wad on ja missuguseid jälle kui erandisi üldisest reeg= list tähele tuleb panna.

Siiski arwan, wastupidi just Stier-Somlo aru= saamisele, et merede wabaduse põhiprintsiibi tegelik läbiwiimine rahuaegadel senini oluliselt just maks= wa rahwuswahelise õiguse abil teostatud on saanud. Küsimuse tuum seisab nimelt selles, et kas üldiselt ja rahuaega= del meri kõigi rahwastele laewasõiduks waba on. Selle peale peame täitsa kindlasti jaatawalt wastama, sest et ükski riik katses ei tee wõera lipu all sõitwa laewa kallal wägiwalda tarwitada. Selles arwamises on ka Triepel, Liszt ja suurem jagu teisa teadlasi.

2). S ö j a a j a l.

Hoopis teistsuguse pildi saame meie küsimuse vaatlemisel, kui kaugelt praeguse meriõiguse maksvate positiiv normide järele merede vabadus sõjas kindlustatud on. Et sõjaajal rahvusvahelise õiguse alusprintsipiibid kitsenduste all kannatawad ehk hoopis omas jõus enam ei ole, siis on see ilma kahtlemata tõsiasi, mida sõjalaomuse tõttu kui erakorralist seisukorda tuleb võtta. Merede vabaduse printsipiibid suurt kitsendust võib juba sellest näha, et maksva rahvusvahelise õiguse järele sõdijad pooled merd sõjateatriks võivad teha. See õigus ei järeldu mitte, nagu Stahl arwab, merede vabaduse printsipiibist, vaid on selle printsipiibi konbeõigusliselt tunnustatud rikkumine. Sellest õigusest - sõda lahtisel merel pidada - järelduvad täitsa loomulikud koormatused nii sõdijate poolte kui ka erapooletute kaubanduslisele laevasõidule.

Pariisi meriõiguse deklaratsioon 16. aprillist 1856 a. seab kindlat üles erandid, nillede põhjal vaenlase wara mitte ära võetud ei tohi saada. Deklaratsiooni 2 lause ütleb: „Le pavillon neutre couvre la marchandise ennemie, à l'exception de la contrebande de guerre.“

Tema oletab seega, et waenlase wara wõib ära wõetud saada. Ka Haagi 18. oktoobri 1907 a. XI lepe, mis saagi= õiguse teostamist merisõjas käsitab, tunnustab põhi= mõttelikult meresaagi õigust (Seebeuterecht). Need määrused ei tunnista meresõjas eraomanduse puutumatus= nagu see maasõjas maksew põhimõtte teeb, ja annawad sõdijate pooltele õiguse waenlase kaubanduslist läbi= käimist lõpetada. Seega ei ole merede wabadus riikide= le, mis üksteisega sõjajalal seisawad, mitte siduw. Kuna meresaagi õigus sõdijate poolte wahel teostamist leiab, on jälle blokaadi= kui ka kontrabandiõigus sõdi= jate poolte wahekorraga erapooletute riikidega põhjen= datud. Blokaad on sihitud nii waenlase kui ka erapoo= letute riikide läbikäimise wastu laewadega, kuna kontra= bandi määrused ainult erapooletute kauplemise wastu sihitud on. Mõlemile instituudile on aga ühine see, et nemad teatud wiisil neutraal laewasõitu takistada wõi= wad, mida mitte kui waenulikku akti, waid kui repressiiv= õiguse tarwitamist tuleb wõtta, mis erapooletute riikide poolt rahwuswahelise õiguse pãraselt wälja kannat= tud peab saama. Blokaad on ka korraldust leidnud juba eelpool nimetatud Pariisi mereõiguse deklaratsiinis 16. aprillist 1856a., mis efektiivsuse põhimõtte üles

seab. Deklaratsiooni 4.lause seisab: „Le blocus, pour être obligatoires, doivent être effectifs, c'est-à-dire maintenus par une force suffisante pour interdire réellement l'accès du littoral de l'ennemi” Blokaadi võib karakteriseerida kui sõjalaewade abil ülalpeetawat ja tõelikult läbiwiidawat waenlase ehk jälle waenlase poolt wallatud rannasoonide ja sadamate kinnipääsemist (sulgumist). Kontrabandi õigus on ka sama deklaratsiooni poolt tunnustamist leidnud. Deklaratsiooni 2.lause kõlab: „Le pavillon neutre couvre la marchandise ennemie, à l'exception de la contrebande de guerre” ja 3.lause: „La marchandise neutre, à l'exception de la contrebande de guerre, n'est pas saisissable sous pavillon ennemie.” Seega maksab sõjakantrabandi õigus ka erapooletute kaupade ja laewade suhtes.

Sõjakantrabandiks loetakse aga kõik asjad, mis tõendamisviisi kallaletungimise ja kaitsmise abinõudeks woiwad olla. Kuna blokaadi eesmärk on waenlase kaubanduslist läbikäimist takistada, wõimaldab kontrabandi õigus takistada, et sõdija riik endale mereteed mööda mitte sõdimiseks tarwisminewaid asju muretseda ei saa. Nende mõlemi abinõude tarwitamise all saawad ka erapooletud riigid kannatada. Blokaad sulub neile waenlase rannad, sõja-

kontrabandi keeld takistab nende liikumise vabadust igal pool lahtisel merel. Meremiinide tarvitamine, mida näituseks Haagi VIII konventsioon 1907 a. ja Washingtoni konventsioon (Põhja-Ameerika ühisriikide, Inglise, Prantsuse, Itaalia ja Jaapani vahel) 6. veebruarist 1922. reguleerivad, seab suurte hädaohtu mereteed. Printsiipt, et ükski riik ei tohi teisele laevasõitus takistusi teha, ei hõlma makswa rahvusvahelise õiguse põhjal sõjaajal oma jõudu alal, vaid kaotab seda määruste põhjal, mis rahvusvahelise meresõjaõigusena makswad. Sellepärast võib Triepel'i arvamiselega ühineda, kes ütleb: „Jgäüks teab, et praegu makswa rahvusvahelise õiguse järelle sõjas tõelikku vabadust, see tähendab õigust meredel ükskõik mis kohal ja mis ajal sõita, ei sõdijate poolte ega ka erapooletute merekaubandusele olemas ei ole.“ Nii jõuame meie kindlale arvamisele, et merede vabaduse printsiipt kahjuks ainult rahwaste vahel rahuajal makswa õiguse tunnusprintsiiptiks on, mis aga sõjaajal korral makswusetaks saab.

Merede wabadus kui poliitiline nõue.

Nii kui paljud teisedki rahvuswahelise õiguse põhimõtted, nii peab ka merede wabaduse probleem mitte üksinda õiguslisest, waid ka poliitilisest seisukohast käsitatud saama. See just on rahvuswahelise õiguse iseäraldus, et tema määrused mitte ainult õiguse seisukohast selgitatud ei tohi saada, waid neid tuleb nimelt harutuse alla wõtta ka poliitilisest waatekohast. Sellepärast on tarwis, et meie merede wabaduse probleemi ka poliitilisest seisukohast wälja minnes selgitaksime.

Ajalugu näitab, et tõesti oli lähedane side merede wabaduse kui õiguse postulaatumini ja poliitilise nõude wahel merede wabaduse järele. Hugo Grotius' e kirjatöö "Mare liberum" oli kantud poliitilisest soovist oma maa huwisi Portugaali nõudmiste ees kaitsta. Tõesti astuwad riigid, kes poliitiliselt merede wabadusest huwitatud on, ka selle probleemi õiguslise maksuse eest wälja. Ajalugu näitab ka, et harilikult need riigid, kes oma jõu poolest merel nõrgemad olid, oma nõrkuse tõttu alati ennast nende rahvuswahelise õiguse põhimõtete peale armastad toetada, mis merede wabadust

garanteerisivad, kuna jälle tugewamad meririigid ennast rohkem wõimupoliitilistest huvidest juhtida laskisid. Nii kirjutas Prantsuse wabariik ajal, kus Inglismaa wanema ja noorema Pitt'i juhatuse all merede üle walitises, oma lippude mottoks: „Liberté des mers, égalité des droits pour les nations." Nii tulid ka Saksamaal ilma- sõja ajal hääled kuuldawale, et merede wabadus õigusli- selt saaks läbi wiidud, nagu see rahwuswahelise õigusele wastab.

Allpool katsun lühidat ülewaadet anda nende motii- wide üle, mis poliitikat, eriti ilmapoliitikat, merede wabaduse probleemiga seowad. Ilmasõja ajal wõis Saksa ajakirjanduses kahte woolu tähele panna: üks nõudis absoluutset merede wabadust, kuna teine ainult relatiiv- set. Absoluutse merede wabaduse all tuleb mõista soowi, et mered ilma mingisuguste kitsendusteta kaubalaewasti- kule nii sõja, kui ka rahuajal ühtemoodu wabad peawad olema. Sarnane seisukord on wõimalik ainult siis, kui sõjalaewad üldse enam merel sõita ei tohi. Nii seletas Saksa riigisekretäär Dernburg ühes omas kõnes New-Yor- kis 1915 a. „Die deutsche Forderung freies Meer besagt, dass nur Handeschiffe es befahren dürfen."

Sarnane ühekülgne arusaamine merede wabadusest oli tingitud mõttest, et absoluutne merede wabadus poliitiliselt Saksamaale kõige otstarbekohasem saab olema. Kuna aga sarnase absoluutse merede wabaduse idee läbiwiimine ainult peale merisõja ära kaotamist teostatav on, siis tuleb seda ainult kui utoopiat wõtta. Ükski selle woolu poolehoidjatest ei ole suutnud teed näidata, mis moodu oleks wõimalik absoluutse merede wabaduse ideed maksma poliitilise ja majanduslise konjunktuuri juures teostada ja ülesseatud sihte kätte saada.

Teise woolu esitajad, nagu juba tähendatud, nõudsid wad relatiivset merede wabadust. Relatiivse merede wabaduse all tuleb mõista sarnast olukorda, kus meri rahuajal kaubalaewastikule täitsa waba ja sõjaajal ainult nii palju waba peab olema, nagu seda sõdijate poolte merisõjanormide pärane tegewus lubab. Kuidas merede relatiivne wabadus üksikasjaliselt peaks olema, siis on selle kohta jälle väga mitmesugused arwamised olemas. Neid wõib kolme pealiiki jaotada: ühed nõuawad absoluutset eraomanduse puutumatus merel, mis eestkätt meresaagi õiguse ära kaotamisega teostatud peaks saama; teised jälle nõuawad erapooletu kaubanduse wabadust, mis blokaadi õiguse ja sõdijate poolte õiguste kõrwalheitmisega

ehk jälle kitsendamisega teostamist võiks leida. Kolmandad ei olnud rahul ei absoluutse ega ka relatiivse merevabadusega, vaid tarvitasivad merede vabadust kui poliitilist lööksõna, et ainult Inglismaa võimu ära kaotada ja selle asemel Saksamaa oma maksma panna ja merede takistamata kasutamist kätte saada. Nemad tahtsid Inglise mereüliwõimu asemele Saksamaa oma panna ja nägiwad selles ainust abinõu merede vabaduse kindlustamiseks Saksamaa jaoks. Nii kirjutati Saksamaal sõja ajal:

„Meie peame oma laewasõitu sõjas nii kaitsta wäima, et ükski wõim maailmas meid kaubanduses takistada ei saa. Toetuspunktid Wahemeres, Kanalis, India okeanis j.n.e. on nõutawad. Meie peame nõudma merede kaitstud vabadust!”

Mitmesugused olid ka arwamised abinõude ja teede üle, mis ette said pandud eesmärgi kättesaamiseks. Kuna wiimased poliitikerid wõimu wõimu asemele tahtsid seada, merede vabadust wõimuabinõudega kindlustada tahtsid, olid jälle absoluutse ja relatiivse merede vabaduse eest wõitlejad arwamises, et sarnane kindlustus rahwuswaheliste kokkulepete abil peab sündima. On wäga raske mitmesugustest arwamistest just õiget wälja walida, mis poliitilise merede vabaduse tõelikku tähendust wäljendaks. Asja selgitamiseks aitab palju kaasa, kui waadelda, mis

arwas Inglismaa Sakslaste poolt ettepanud merede wabaduse kohta. Teatawasti asus Inglismaa Saksa nõudmise asjus eitawale seisukohale. Nõnda ütles Bonar Law:

"Mis sakslased merede wabaduse all mõistawad, on see, et sõjas üks rahwas, kellel tugew sõjalaewastik olemas, seda jõudu mitte tarwitada ei tohi, kuna rahwas, kellel tugew maawägi olemas, mingisuguste kitsenduste alla paenutud ei tohi saada." Wõib öelda, et ilmasõja lõpu poole oli Saksamaa nõudmine merede wabaduse suhtes järgmine:

1) kitsendamata kaubalaewasõit rahu ajal, 2) relatiiwne merede wabadus sõja ajal ja see paremini rahwuswaheliste kokkulepetega kindlustatud kui see ilmasõjas oli.

Inglismaal on ilmasõja tagajärjel seisukoht mööduandwaks saanud, et hädaohtlik saagiõigus (Seebeuterecht), mis weealuste paatide tarwitamise tõttu otse kohutawaks muutus, ära tuleb kaotada, et seega weealuste paatide hädaohult jalad alt ära wõtta. Peab tähendama, et Inglismaa nii enne kui ka nüüd sõna "merede wabadus" oma poliitilise wõimu eesmärgi - nimelt merede ülemwalitsemise alalhoidmise katteks tarwitab.

Huwitaw on siin kohal weel kord meele tuletada Wilsoni poolt ülesseatud ilmarahu programmi teist punkti, millest juba eelpool jutt oli. Nagu teada ei

tulnud see merede wabaduse küsimus rahuläbirääkimistel Saksamaa ja liitlaste wahel üldse kõne allagi Inglismaa sellekohasel nõudel.

Poliitilisest seisukohast waadates annawad "merede wabadusest" kõige rohkem huwitatud riigid selle printsiibile ka omasoowilise sisu, mis asja kirjaks teeb. Kuid kõige selle peale waatamata on poliitilises nõudmises merede wabaduse järele tähele pandaw järgmine põhitoon: wabastada oma kaubalaewandust merel raskendustest, mis wöeraste riikide poolt ette weeretatud wöiwad saada. Sarnaselt ülteb ka Liszt: „Merete wabaduse mõiste tähendab: erapooletute riikide kaubanduse kindlustatud wabadust sõjaaegadel.“ Poliitiline nõudmine merede wabaduse järele toetub rahwuswahelise õiguse poolt tunnustatud merede wabaduse põhimõtte peale ja ei wõi eitada, et temal positiiwset tähtsust ei oleks. Kuid see annab ainult lootust, et selle probleemi õige lahendamine poliitiliselt alles tulewiku asi on.

L ö p u s ö n a .

Lõpuks ütlen weel paar sõna selle kohta, kuidas merede wabaduse põhimõtte läbiwiimine tegelikult mõeldaw on.

Bestkätt tuleks merisõjaõigus täitsa ümber luua, et võimalus oleks ka tõesti ülesseatud reeglitest kinni pidada. Siin tuleks veel tähelpanu juhtida erapooletute riikide liitumise peale sõja korral. Ilmasõjas on erapooletud riigid tõesti palju kannatada saanud ja väga tarvilik oleks erapooletutel riikidel sõja korral liituda, et omi õigusi sõdijate poolte ees tarviliselt kaitsta. Sarnased liidud on juba waremalt ajaloo olnud: Ameerika vabaduse sõja ajal lõi Katharina II aasta 1780 nõndanimetatud "Sõjariistus neutraliteedi", et meriõigust, mida senni iga walitsew meririik oma äranägemise järele ära määras, kindlale rahvuswahelisõiguslisele alusele seada. Edasi tuleb arendada rahvuswahelisi instituutisi, nagu seda praegu on Haagi wahelokohus, rahvuswahelised uurimiskomisjonid, wahetalitus, rahwaste liit j.n.e. Lammasch ütleb, et sugugi ei ole wadjadust maailma liitriigi asutamise järele, et teatud nõudmisi maksma panna, waid on küllalt sellest, kui rahvuswaheliste kokkulepete süsteem edasi saab arendatud.

Mida rohkem rahvuswaheline õigus selles suunas edasi areneb, seda harwen saab üks riik julgema rahvuswahelise õiguse normisi, millede täitmise eest terwe maakera rahwad wälja astuwad, maha tallama hakata.

Kolm asjaolu lasewad mind oletada, et rahwuswaheline õigus tulewikus elujõulisemalt saab arenema ja ühes sellega ka merede wabadus:

- 1). Terwe maailma riikide majandusline elu hakkab rohkem ja rohkem üht terwikut pakkuma, nii et riigid teineteisest wäga ära rippuwad on. Huwide solidaarsus saab tugewaks alusmüüriks olema rahwuswahelise õiguse edasiarenemisel.
- 2). On kindel tahtmine riikidel abinõusi tarwitusele wõtta, et tulewikus sõdasi wõimalikult kauem ära hoida. See tahtmine on oma teostamist leidnud juba "Rahwaste Liidu põhikirjas".
- 3). Jlmäsöda iseäranis näitas, et suurte ohwite peale waatamata on sõjal õige wäiksed positiivsed tagajärjed. Rahwad saawad kaua meeles pidama, et wõim mitte õiguse ees ei käi, waid überpöördult tuleb kõige jõuga õiguse edasiarendamisele asuda.

Nii saab ka merede wabaduse printsiip omas täies ulatuses ainult tulewikus makswaks ja ta saab selle hoone nurgakiwiks olema, mis tulewiku rahwuswahelise õigusele üles ehitatud saab.